

Відгук

офіційного опонента на дисертацію Книгиницької Оксани Василівни «Громадська, військова та науково-педагогічна діяльність Олени Степанів», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України

Дослідження постаті Олени Степанів в українській історіографії назріло давно. Воно обумовлене тією значимістю, яку займає її постать у громадсько-політичному русі та у військових діях часів Першої світової війни, національній революції 1917–1920 рр., педагогічній та науковій роботі, яку вона розгорнула у міжвоєнний час, та продовжувала у 1940-х рр. Перед дослідницею стала складна проблема, – оскільки спеціального архівного фонду (особистісного фонду), який би був присвячений Олені Степанів, немає, то джерельні матеріали доводилось збирати у численних інших фондах, де, зрозуміло, діяльність героїні представлена фрагментарно.

Дисертаційна робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків та переліку джерел.

У вступній частині дисертантка аргументує актуальність наукової праці, пов'язуючи її із тематикою наукових досліджень кафебри, ставить дослідницькі завдання та визначає методи наукової праці.

Перший розділ дисертації «Історіографія, джерела та методологія дослідження» відповідає усім параметральним умовам, які ставляться до кандидатських праць.

Автор дисертації зазначає, що вивчення діяльності було пов'язано з українським видавництвом «Червона Калина», яке було головним національним видавничим центром у міжвоєнній Польщі. Розчаровані поразкою визвольних змагань, перебуваючи у складі Польської держави, українці, як це можна було зробити в тих політико-адміністративних умовах, все більше намагалися проаналізувати, а інколи лише проінформувати про події, які передували національній революції, героїку цього періоду і, звичайно, окремих

особистостей. Саме з цього часу Олена Степанів перебуває у центрі громадської уваги українського середовища Львова та регіону. Її діяльність представлена в українській літературі передовсім у публікаціях про молодіжний і студентський рух, діяльність «Пласту» та формування парамілітарних структур, події Першої світової війни та національно-визвольні змагання. Водночас О. Степанів і сама була активним учасником громадського життя української спільноти міжвоєнного Львова.

Ще у довоєнний та особливо час після Другої світової війни діяльність О. Степанів відображається у мемуарних виданнях української діаспори в Америці – головним чином у США та Канаді, та почасти у Європі. Вивчення діяльності О. Степанів у радянський час із зрозумілих причин не проводилося.

Автор акцентує увагу на тому, що зміни у вивченні визвольних процесів українців наступили в кінці 1980-х рр., вона прив'язує це до наслідків горбачовської перебудови і здобуття Україною незалежності. О. Степанів постає у роботах, присвячених січовому стрілецтву, історії Західно-Української Народної Республіки та синтезу національної революції.

На думку авторки, сучасний етап визначається увагою до жіночої проблематики в історії, а тому з'являється ціла плеяда дослідників, які вивчають цю тему.

У найновіших працях діяльність О. Степанів представлена більш повно: це роботи її сина професора Ярослава Дашкевича, дослідження професора географії Олега Шаблія та його учениці О. Вісьтак. Неоцінним є вклад у археографічну складову періоду національно-визвольних змагань і, зрозуміло, у вивчення спадщини О. Степанів вчених Львівського відділення інституту археології та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України (керівник – професор Мирон Капраль).

У роботі проаналізовані також численні публіцистичні матеріали, присвячені О. Степанів, які з'явилися у незалежній Україні.

Робота опирається на презентабельну джерельну базу, в якій молода дослідниця виділяє окремі документальні блоки. Зверну увагу на належне представлення у роботі праць самої Олени Степанів, які у дисертації згруповані за окремими проблемами. Із тих, які мало використовувалися попередніми дослідниками, відзначу роботи, присвячені кооперативному руху.

Архівні матеріали переважно представлені фондovими збірками Центрального державного історичного архіву України у м. Львові – документи Осипа Назарука та окремих українських громадських інституцій. Важливо, що у роботі представлені матеріали Архіву Львівського університету.

Вважаємо, що джерельний матеріал, опрацьований разом з історіографічними здобутками на основі сучасної методології, став основою для написання кандидатської дисертації.

Другий розділ дисертації «Громадсько-політична діяльність О. Степанів «Громадсько-політична діяльність О. Степанів» висвітлює формування світогляду героїні та її участь у студентському русі й парамілітарних структурах. Священниче середовище, в якому зростала О. Степанів, школа, вчительська семінарія та університет сформували в неї національно-патріотичні орієнтири, яких вона дотримувалася впродовж усього життя. Кожен з етапів діяльності О. Степанів представлений належним чином, водночас відзначаємо, що у роботі представлено нові сюжети її участі й у жіночому русі, створеному у Львові у передвоєнний час, – «Жіночий комітет». При висвітленні участі О. Степанів у парамілітарному русі представлені численні біографічні сюжети цього періоду, матеріали мілітарної підготовки молоді та ін.

Третій розділ «Участь О. Степанів у військових формаціях» висвітлює процес формування українського стрілецтва напередодні війни в контексті діяльності Олени Степанів, її участь у бойових підрозділах Українських січових стрільців на фронті та перебування у російському полоні. Дисертантка аргументує важливість участі січового стрілецтва у важливих операціях початкового періоду війни; ілюструє кожен із етапів бойових операцій та участь

у них О. Степанів. Саме з діяльністю УСС автор дисертації пов'язує зміцнення позицій українців у політичних середовищах Австрії. Участь же в цих процесах О. Степанів демонструвала долучення галицьких жінок-українок до усіх сфер суспільного життя.

Перебування О. Степанів у російському полоні представлено передовсім у контексті формування там, у далекому Туркестані, національного українського середовища, з якого вийшли майбутні політики і національні діячі, а в їх числі й Олена Степанів. У подібному ключі у роботі розглядається повернення Олени Степанів з російського полону через Фінляндію до Львова як демонстрація національної ідеї через участь у цьому процесі жінки.

Четвертий розділ праці «Наукова та педагогічна діяльність О. Степанів охоплює її педагогічну роботу та участь у кооперативному русі у міжвоєнний час, наукову діяльність у різні періоди – у міжвоєнній Польщі, у передвоєнний час та в період німецької окупації. Окремий підрозділ присвячений праці О. Степанів у радянських інституціях післявоєнного періоду та аналізу праць з історичного краєзнавства та регіоналістики.

Педагогічна робота вченої була пов'язана лише з гімназією сестер Василянок у Львові, де польська влада контролювала її діяльність та створювала різні утиски у роботі через національні пріоритети Олени Степанів-Дашкевич. Міжвоєнний період пов'язаний з відновленням роботи наукового товариства Шевченка, в якому О. Степанів проводила значну організаційну роботу. Автор дисертаційної праці стверджує, що саме під впливом Олени Степанів Володимир Кубійович почав співпрацювати з українськими вченими, а згодом і став визначати напрями як наукових пошуків, так і національних політичних пріоритетів.

Із наукових напрацювань часу Другої світової війни досить детально проаналізовано монографію «Сучасний Львів», де в поліетнічному урбаністичному вимірі вперше було вказано і на український національний феномен цього міста.

У роботі детально аналізуються повоєнні публікації вченої, пов'язані з економічними темами, дослідженнями енергетичних ресурсів та ін.

Як окремий дослідницький напрям у роботі виділено праці з історичного краєзнавства та регіоналістики; публікації з мистецької проблематики та історії архітектури. До числа заслуг О. Степанів дисертантка відносить введення у науковий вжиток української термінології; написання праць, присвячених річці Дністер і Криму; залучення у краєзнавство соціоурбаністики.

Разом з тим, автор дисертаційної праці цілком слушно робить висновок про неможливість у радянських умовах вченої О. Степанів проявити цілком свій науковий потенціал.

Завершують дослідження висновки, через які автор роботи аргументувала положення, які виносяться на захист.

Робота, яка опирається на оригінальний джерельний матеріал носить завершений характер і розкриває проблеми, запропоновані до наукового захисту.

Однак, позитивно оцінюючи працю, висловлюю зауваження та побажання:

– не викликає заперечень, що джерельна база дисертації є презентабельною, однак хотілося б, щоби автор більше проаналізувала документальні матеріали наукового товариства Шевченка, львівської «Просвіти», документи інших українських товариств;

– все таки робота ставить запитання: чому Олена Степанів стала представником географічної школи Степана Рудницького, у той час як відомо про її участь у науковому семінарі Михайла Грушевського;

– у епізодах про Першу світову війну, на нашу думку, все таки багато подієвого матеріалу, натомість за ним губиться постать Олени Степанів;

– окремі положення слід було б представити рельєфніше: О. Степанів і українське середовище 20-30-х рр.; О. Степанів і Український комітет періоду Другої світової війни та ін.

Висловлені зауваження не применшують фаховий рівень виконаної праці.

У роботі розв'язано важливі наукові завдання, для аргументації яких використано джерельну базу, історіографічні здобутки та запропоновано оригінальну методологічну основу.

Дисертаційна праця носить комплексний характер і цілком висвітлює задекларовану проблему. Вважаю, що робота Книгиницької О. В. «Громадська, військова та науково-педагогічна діяльність Олени Степанів» відповідає вимогам, які ставляться до дисертаційних праць, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент

Доцент кафедри історії України

Дрогобицького державного
педагогічного університету

імені Івана Франка,

кандидат історичних наук

Попп Р.П.

25.10.2018р

